

Ponechali jsme stranou další, neméně významné aktivity docentky Kvítkové, např. práce stylistické. Připomeňme alespoň na okraj její studie z oblasti duchovních promluv, hlavně homiletik, kterým pochopitelně v minulém režimu nebyla věnována pozornost.

Dodejme, že Pedagogická fakulta UK k její osmdesátce (2015) vydala sborník *Moudří milují pověsti*, který mimo jiné obsahuje bibliografii autorky.

Docentka PhDr. Naděžda Kvítková, CSc., byla moudrá, tolerantní učitelka, a nejen učitelka, zůstala věrná svým učitelům i spolupracovníkům, pro svou přátelskou bezkonfliktní povahu je všemi oblíbená.

Vladimír Macura, předčasně zesnulý muž v čamaře

Erik Gilk, FF UP v Olomouci

erik.gilk@upol.cz

Literární vědec a prozaik Vladimír Macura se narodil na den výročí Velké říjnové socialistické revoluce 7. listopadu 1945 v Ostravě. Již na gymnáziu byl členem skupiny *Autoři v povijanu* a společně s Josefem Fraischem (1946–2013) a Miroslavem Stonišem (*1938) vytvořil sdružení ismuistů. Svoje básnické juvenilie v případě, že nezůstaly v šuplíku, publikoval především v ostravském měsíčníku *Červený květ*. Po maturitě byl přijat na studium češtiny a angličtiny na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, protože v Ostravě tehdy nebyla univerzita. Jeho tatínek, který byl vědcem v oblasti využití paliv, ovšem přijal místo ředitele v pražském ústavu specializovaném na tento obor, proto Vladimír nakonec nastoupil studium na FF UK v Praze. Záhy po absolvování získal doktorát díky práci o Františku Halasovi (1969), přičemž jeho školitelem nebyl nikdo menší než Miroslav Červenka. V tomtéž roce nastoupil do tehdejšího Ústavu české literatury ČSAV, kde získal trvalé místo a od roku 1993 až do své předčasné smrti 17. dubna 1999 zde zastával místo ředitele.

Za období nejtěžší normalizace, do jejichž let spadala shodou nepříznivých okolností většina jeho produktivního profesního života, založil Macura s přáteli *Baltský svaz*. Spolek se významnou měrou podílel na překládání děl z pobaltských zemí (Macura sám přeložil více než dvě desítky titulů z estonštiny a v Estonsku obdržel významnou cenu za šíření domácí kultury) a již při této aktivitě se projevoval autorův hravý přístup ke skutečnosti, jímž lze obelstít i totalitní režim: Přestože se původně jednalo o opoziční organizaci, nemohla být její aktivita směřující do tehdejších zemí Sovětského svazu ignorována. Navenek se tedy překládala literatura ze sovětských zemí, ve skutečnosti šlo o alianci porobených, i když tehdejší Československo bylo na rozdíl od Litvy, Lotyšska a Estonska jen satelitem SSSR.

Ústřední oblastí Macurova badatelského zájmu byla vrcholná doba národního obrození, jak o tom svědčí monografie *Znamení zrodu* (1983; rozšířeno 1995) a souboru statí *Český sen* (1998). Inklinace k estonské kultuře se projevila v Macurově vědecké metodě, již byl sémioticko-kulturologický koncept, jak jej do bádání o literatuře vnesl tartuský literární teoretik Jurij Michajlovič Lotman (1922–1993). Národní obrození se z této perspektivy jeví jako mnohotvárný a zvrstvený, avšak jednotně směřující znakový systém. Tím, že Macura představil obrozenský proces jako kulturní typ poznamenaný umělostí, hrou a mystifikací,

se rozhodně nezavděčil marxistickému dějinnému výkladu. Proto byla jeho zakladatelská práce zprvu přijata velmi problematicky. Podobný postup zvolil Macura v souboru *Šťastný věk* (1992), v němž nahlédl socialistickou kulturu prizmatem dobově příznačných motivů, symbolů a zmytizovaných představ a vizí. Připočteme-li k tomu bohatou kritickou činnost během normalizace (recenze publikoval především v *Zemědělských novinách*) a redakční a autorský podíl na množství kolektivních publikací (obzvláště dvoudílný *Slovník děl světové literatury* a *Průvodce po světové literární teorii*, obojí 1988), máme před sebou všestranného badatele, který se rovnoměrně věnoval všem třem oblastem literární vědy, tedy historii, teorii i kritice.

I tak by však byl Macurův portrét poloviční, kdybychom k tomu všemu nepřidali jeho prozaickou tvorbu. Knižně debutoval souborem milostných povídek *Něžnými drápký* (1983), jež jsou svým tématem a jejich uchopením přirovnávány ke Kunderovým *Směsným láskám*. O deset roků později následoval román *Občan Monte Christo*, dokončený však již koncem roku 1981. Internetový *Slovník české literatury po roce 1945* jej příhodně charakterizuje jako „román nepovedené pomsty, traktovaný jako ironická metaliterární hra se společensko-kritickým podtextem“. Román může opět připomenout Kunderovo dílo, konkrétně *Žert*, avšak nedokonaná pomsta je zde z milostné sféry přenesena do státní vědecké instituce, jejímž prostřednictvím Macura perzifloval svoje profesní prostředí.

Jednoznačným vrcholem Macurova literárního díla je obrozenská tetralogie *Ten, který bude* (1999), v němž dokonale využil svých neuvěřitelně širokých znalostí doby třicátých až šedesátých let 19. století. Cyklus sestávající ze samostatných próz *Informátor* (1992), *Komandant* (1994), *Guvernantka* (1997) a *Medikus* (v souborném vydání 1999) ovšem ani zdaleka není pouhou beletrizací vědeckých poznatků, ale představuje svébytné umělecké dílo s výraznou autorskou poetikou a je vůbec nejlepším historickým románem naší polistopadové literatury. Ano, románem, protože sám vypravěč hned v prvním svazku nabádá čtenáře, aby vnímali cyklus jako jeden celek. Jednotlivé prózy se dají číst samostatně, avšak teprve ve chvíli znalosti všech dílů vyvstane před čtenářem do posledního detailu promyšlený fikční svět, jehož částečky do sebe dokonale zapadnou. Macurova kolegyně a generační souputnice Daniela Hodrová (1946–2024) nazvala cyklus velmi přílehavě symfonií o čtyřech větech. Ústřední melodií této symfonie je pak dějinný výsměch, všudypřítomná ironie, která doprovází každý jedincův čin a vůbec nejraději zasáhne ve chvíli, kdy si člověk připadá jako pán svého vlastního příběhu a loutkoherec, tahající za nitky ostatních. Název cyklu je odvozen od doby, do které je jeho děj zasazen a kdy náš národ ještě neexistoval a teprve se kulturně formoval. Můžeme být jedině rádi, že jej Macura těsně před svou smrtí stihl dokončit, jinak by vzniklo další velké torzo české literatury.

Obzvláště silný čtenářský zážitek přináší třetí díl *Guvernantka*, za nějž Macura v roce 1998 obdržel Státní cenu za literaturu. Střídají se v něm dvě vypravěčská pásma, v nichž je realita nahlížena z mužské a ženské perspektivy, přičemž protagonisty jsou František Ladislav Čelakovský a jeho druhá žena Bohuslava Rajská. Mállokdy se autorovi podaří proniknout do ženské mentality a psychiky tak citlivě, s úctou a pochopením, a naopak svoje vlastní pohlaví představit (sebe)kriticky až urážlivě, jak to dokázal Macura. Dodáme-li, že jeho posledním proslovem na veřejnosti byla řeč nad Čelakovského hrobem u příležitosti dvoustého výročí jeho narození, máme zde ilustrativní příklad dějinného výsměchu Pánovi příběhů.

Chce-li se zvědavý čtenář dozvědět o této mimořádné osobnosti více, má k dispozici výtečnou monografii Macurova mladšího přítele, kolegy a nástupce na ředitelském postu

ÚČL AV ČR Pavla Janouška *Ten, který byl. Vladimír Macura mezi literaturou, vědou a hrou: Úvod povahopisný* (2014). Případně jej můžeme odkázat na edici *Spisů Vladimíra Macury*, jež aktuálně vycházejí v nakladatelství Academia. Závěrem našeho zamyšlení se můžeme otázat, které ze svých plánů, předsevzetí a plánů by Vladimír Macura stihl uskutečnit, kdyby ve svých třiapadesáti letech nezesnul na zákeřnou nemoc a dožil by se osmdesátky. Jistě, historie nezná kdyby, avšak v případě tak nápaditého, čínorodého a dle pamětníků laskavého a inspirativního člověka se při této představě až tají dech...

Recenze

Dalimil staročesky i novočesky

Karel Komárek, FF UP v Olomouci

karel.komarek@upol.cz

Dalimilova kronika. Česká knižnice svazek 128. Brno: Host, 2024.

Nejstarší česká veršovaná kronika, tradičně nazývaná Dalimilova, vychází poprvé v zrcadlovém vydání: na levých stranách staročeský text podle tzv. Vídeňského rukopisu z konce 14. století, na pravých novočeský překlad, který pořídily Eva Pasáčková a Martina Spěváčková z katedry českého jazyka a literatury na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Dosavadní vydání obsahují novočeské znění buď samostatně (přebásnění Václava Flajšhanse z r. 1920 a Hany Vrbové z r. 1977), nebo odděleně: například v úpravě Milana Maralíka z r. 1948 jsou překlad a originál zařazeny po sobě, ne na protilehlých stranách. Teprve nová edice v České knižnici je svým uspořádáním a paralelním zkompletováním staré i nové verze čtenářsky vstřícná.

Eva Pasáčková a Martina Spěváčková se odborně věnují Dalimilově kronice už dlouho. Připravily třisvazkový *Index slov a tvarů k textu kroniky* (2013, 2015, 2020), který se stal základem internetové aplikace *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila – Databáze slov a tvarů* (<https://dalimilova-kronika.fpe.zcu.cz/>). Knižní vydání staročeského Dalimila s novočeským překladem v reprezentativní ediční řadě Česká knižnice je tedy shrnujícím vyvrcholením systematického zájmu obou lingvistek a editorek o toto památné dílo české literatury.

Nová edice Dalimila přináší rovněž rozsáhlou interpretaci jeho dějepisné i obecně obsahové stránky. Martin Nodl rekapituluje přítomnost Dalimilovy kroniky v dějinách českého písemnictví včetně dosud neuzavřeného pátrání, kdo byl vlastně jejím autorem, popisuje vlivy jiných kronik na její obsah a vysvětluje její působení na vývoj národního vědomí i na utváření politického myšlení, které má svůj dosah až do současnosti. Matouš Jaluška, který také sestavil faktografické vysvětlivky, se ve své části komentáře zabývá mnohoznačností klíčových slov kroniky, jako jsou *pověst, čest, lest, země, obec*, a výkladem řady motivů, postav a příběhů se snaží pomoci čtenářům pochopit širší smysl celého vyprávění.

Prevádění Dalimilovy kroniky ze staré do nové češtiny má už stoletou tradici; pokus Františka Faustina Procházky z r. 1786 z důvodu větší časové odlehlosti nepočítám.